

Загоруйко Н. А.,  
канд. філол. наук,  
асист. кафедри журналістики  
Кам'янець-Подільський національний  
університет імені Івана Огієнка

Zahoruyko Natalia,  
Candidate of Philological Sciences,  
Assistant of the Department of Journalism,  
Kamyanets-Podilsky Ivan Ohienko  
National University

УДК 821.161.2. Шевельов.09

## Журналістська діяльність Юрія Шереха крізь призму автобіографічних спогадів «Я – мене – мені... (і довкруги)»

### Yurij Shereh's journalism activity through the prism of his memories «I – me – to me... (and around)»

У статті досліджено журналістську діяльність Юрія Шереха за автобіографічними спогадами «Я – мене – мені... (і довкруги)». Проаналізовано співпрацю вченого з друкованими виданнями того часу та з'ясовано особливості функціонування українськомовної преси впродовж 1941–1948 рр. Особливу увагу зосереджено на виданнях МУРу, зокрема журналу «Арка», головним редактором якого був Ю. Шерех.

Зазначено, що, незважаючи на те, що Ю. Шевельов справою свого життя вважав дослідження в царині славістики, журналістика та редакторська робота стали поштовхом до становлення Юрія Шереха – одного з найвидатніших модерних есеїстів України.

Наголошено, що, зважаючи на масштаб постаті Ю. Шевельова та інтенсивність його інтелектуальних пошуків, автобіографічні спогади Ю. Шереха є безцінним джерелом як для вивчення історії української журналістики та літературної критики, так і для осягнення творчої лабораторії автора.

**Ключові слова:** автобіографічні спогади; публіцистика; історія журналістики; МУР.

This article deals with the study of Yurij Shereh's journalism activity through the prism of his memories «I – me – to me... (and around)». It analyzes the cooperation of the scientist with the periodicals and the peculiarities of the Ukrainian press functioning in 1941-1948. A special attention is focused on AUM/MUR (Artistic Ukrainian Movement/Mystéts'kyu Ukrayíns'kyu Rukh), particularly on the magazine «Arka», the editor-in-chief of which Yurij Shereh was.

It is stated that in spite of the fact that Yu. Shevelov considered the Slavic studies to be his lifework, journalism and editorial work became the impetus for formation of Yurij Shereh – one of the greatest modern essayist of Ukraine.

Taking into consideration the importance of Shevelov's personality and the intensity of his intellectual searches, the autobiographical memories of Yurij Shereh are an invaluable source both for studying the history of the Ukrainian journalism and literary criticism, and for understanding the creative laboratory of the author.

**Keywords:** autobiographical memories; publicism; history of journalism; AUM/MUR (Artistic Ukrainian Movement/Mystéts'kyu Ukrayíns'kyu Rukh).

**Вступ.** Особливе місце в інтелектуальній спадщині Ю. Шевельова (Шереха), поряд з дослідженнями в царині славістики та культурології, належить мемуаристиці, яка, завдяки аналітичній глибині осмислення суспільно-історичного контексту (30–50-х рр. ХХ ст.), є не лише вагомим автокоментарем до наукового доробку

вченого та цінним біографічним джерелом, а й авторитетним документом доби.

*Мета* статті – розглянути журналістську діяльність Юрія Шереха крізь призму автобіографічних спогадів «Я – мене – мені... (і довкруги)». Для реалізації поставленої мети, було досліджено становлення Ю. Шереха – журналіста, яке при-





пало на перші роки Другої світової війни, проаналізовано його співпрацю з друкованими виданнями того часу та з'ясовано особливості функціонування українськомовної преси впродовж 1941–1948 рр.

Проте дослідження журналістської діяльності Ю. Шереха варто починати з того, що звернення до професійної журналістської діяльності, як відомо, не було продиктоване фаховими інтересами вченого, а було зумовлено воєнним лихоліттям та неможливістю працювати за спеціальністю. Варто зауважити, що на початку 30-х рр. ХХ ст. Ю. Шерех опублікував кілька театральних рецензій («Вистава діалектичної думки» (про виставу «Диктатура» у Л. Курбаса), «“Пурсоньяк” – Мольєра: Нова постава “Березоля”», «Гастролі театру під керівництвом Ю. О. Завадського» про постановку «Учень диявола» за Б. Шоу), що пояснюється захопленнями автора, особливо театром Леся Курбаса, про що неодноразово сам наголошував, але як журналіст Ю. Шевельов дебютував в окупованому Харкові й, залишаючись активним учасником національного культурного відродження, не полишав цю сферу діяльності впродовж усього свого життя.

**Теоретичним підґрунтям** статті стали бібліографічні дослідження спадщини Ю. Шереха, зокрема «Матеріали до бібліографії» (Нью-Йорк, 1998), які упорядкували А. Даниленко й Л. Чабан; вступна стаття В. Панченка зі бібліографічного покажчика журналу «АРКА» (Київ, 2003). Журналістсько-публіцистичній діяльності Юрія Шереха періоду еміграції присвячена стаття Н. Сидоренко «“Європейська журналістика” Юрія Шевельова». Значення есеїстики Ю. Шевельова осмислене у дослідженні «Теорія літератури» Соломії Павличко.

Відповідно до поставленої мети та завдань у статті застосовано напрацювання таких наукових методів: рецептивної естетики задля вивчення естетично-етичних поглядів Ю. Шереха; культурно-історичного підходу (проаналізовано значення журналістсько-публіцистичної діяльності Ю. Шереха).

**Результати дослідження.** О. Забужко не випадково називає Ю. Шевельова «взірцем «системного мислителя», останнім таким у сучасній українській інтелектуальній історії» [1, с. 375], адже вся інтелектуальна спадщина вченого позначена не лише надзвичайновисоким рівнем ерудиції, а й тісним органічним зв'язком й чіткою орієнтацією на європейський рівень культури та служіння Україні. Дослідники зазначають, що «Ю. Шевельов-Шерех репрезентує свій індивідуальний варіант того класичного типу філолога у неподільності лінгвістичних та літературних зацікавлень» [2, с. 14]

У контексті літературно-критичної та публіцистичної діяльності Ю. Шевельова на особливу увагу заслуговує історія його псевдонімів (див. прим. 1), яка свідчить про мотивацію творчого доробку видатного лінгвіста. У спогадах «Я – мене – мені... (і довкруги)» він зізнається, що Шерех – псевдонім, який представляв його як літературного критика й був передусім «протестом, щирим до одчаю, проти радянської системи, і прямим породженням її, в антитезі» [3, с. 7], а статті Шереха – «це тільки сторінки щоденника, це людський документ, хоч як би на позір об'єктивно вони про конкретного письменника й конкретний літературний твір не говорили. Вони можуть бути цікаві як історія визволення людини з випарів найядучішої системи, що намагаються продертися – і зрештою продираються – в найдальші закутини людського я» [3, с. 24].

Інше завдання реалізовувалось під псевдонімом Гр. Шевчук (за псевдонім взяв прізвище одного з репресованих мовознавців, підручник яких переробляв із примусу Н. Кагановича в 1934 р.), який був моральною категорією й «порядком виклику (ви мене вбили, а я живу), помсти (живу і говорю правду) і покути (мушу говорити, хоч би й не хотів), ця моральна категорія була автором і писала газетні й журнальні статті» [3, с. 7]. Власне, публікації в щоденному виданні «Нова Україна», який був першим українськомовним німецьким органом в окупованому Харкові (виходив з 7 грудня 1941 р., редактором газети був галичанин П. Сагайдачний, до якої Ю. Шевельов потрапив на запрошення М. Оглобліна), стали «початком сплати несплатного боргу. [...] Тепер можна було говорити частину правди, якої перед 25 жовтня 1941 року висловити не можна було» [3, с. 7].

На перший погляд робота для цієї газети була такою: теми потрібно було відшукувати самому, але про минуле українське потрібно було мовчати в усіх тих випадках, коли воно було хоч трохи самостійне. Єдине, що було дозволено – це критика недавнього радянського минулого. Ускладнювало роботу те, що вся міжнародна інформація надходила з німецьких джерел, а газета не мала ніякої програми на майбутнє. Однак така редакційна політика давала змогу хоч трохи назвати речі з минулого «своїми іменами, можна було згадати факти утисків і переслідувань, і цю можливість, фактично майже єдину, треба було використати» [4, с. 355]. Дебютом Ю. Шереха стала стаття у співавторстві з В. Цабенком-Нетаєм «Уярмлена мова». Завдяки праці над цією публікацією автори познайомились із А. Любченком (див. прим. 2), який, за зізнанням Ю. Шевельова, був його першим «великим письменником» і першим живим ваплітянином, з яким





він мав живий контакт: «Ми не мали журналістичного досвіду і дали їй [статті] якийсь неймовірно нудний заголовок, щось на зразок «Стан української мови в Радянській Україні». Але стаття з'явилася під іншою назвою – «Уярмлена мова». Цю лекцію журналістичного сприту дав нам Аркадій Любченко» [4, с. 355].

Роботу в «Новій Україні», попри цензурні обмеження та брак бібліотек, значно ускладнила й раптова вимога: «треба писати не про більшовицький режим, а про жидо-більшевицький» [4, 358]. На такий моральний компроміс Ю. Шерех не міг піти, тому критика радянського ладу відпала сама собою й довелося обмежуватись статтями на літературно-мистецькі теми («Визначний українській діяч. До роковин смерті О. Потебні», «Перша ластівка» (про альманах «Ластівка»), «Брудні наміри большевиків» (про санітарний стан міста), «Високе завдання», «Спиридон Черкасенко (1876-1940)», «Замість рецензії (Міркування в театральній залі)», «Душа співає: (Лірика Олександра Олеся. До дня народження поета – 4-XI. 1878)», «Ідучи з концерту», «Перша ластівка» (про альманах Є. Гребінки «Ластівка»)) [див. 2].

3 жовтня 1942 р. Віктор Петров видавав у Харкові журнал «Український засів», що був органом німецької воєнної пропаганди. Всього вийшло два номери (див. прим. 3), а наклад третього був знищений при наближенні фронту. Юрій Шевельов зазначав, що журнал не випадково дістав сільську назву, «адже українців готували до майбутньої ролі сільськогосподарських робітників. [...] «Український засів» мав бути традиційним «товстим журналом», але дуже товстими ці числа не були. Мали вони щось із 60 сторінок кожне, зміст їх був досить строкатий. Але для людей, зголоднілих на літературне слово, поява журналу була подією» [4, с. 381].

Авторам журналу Віктор Петров давав на рецензування дещо з емігрантських видань Центральної Європи, популяризуючи їх. Юрій Шерех дістав на рецензію кишеньковий німецько-український словник Ганни Наконечної, трохи пізніше отримав доручення зреферувати статтю Павла Зайцева «Як творив Шевченко-поет», виступив із полемічною статтею про працю Євгена Пеленського «Шевченко-клясик». Цілоком самостійною була стаття «Принципи етимології», написана на основі праці для аспірантського семінару Л. Булаховського. У четвертому номері були опубліковані переклади Ю. Шереха з Г. Шумана.

Шостого лютого 1943 р. Ю. Шевельов покидає Харків назавжди, його шлях на Захід прокладається через Київ: «Скільки днів ми їхали до Києва, не знаю. [...] як тепер можу реконструюва-

ти, – зазначає автор спогадів, – днів п'ять або шість. Бо виїзд стався 6 лютого 1943 року, а вже з датою 18 лютого знаходжу в моєму – ще радянському – паспорті позначку-штамп київської німецької комендатури про дозвіл їхати до Львова, а в Києві ми були щось із тиждень» [4, с. 399]. Протягом цього короткого періоду Ю. Шевельов здійснив спробу влаштуватись у газету «Нове українське слово», сподіваючись, що там можна буде працювати, використовуючи свій харківський досвід: «про Петлюру не можна, але про Потебню, про Василя Мову – можна, театральні рецензії...» [4, с. 404]. Мав намір писати статті на теми української культури, безпосередньо з політикою не пов'язані. Однак він помилявся й своє київське інтермецо підсумував так: «Я не надавався на ролі ні ідеологічної «німецької овчарки», ні на колонаукового промишлювача хліба щоденного» [4, с. 404].

У Львові Ю. Шевельов пробув майже рік (з кінця лютого 1943 р. до березня 1944 р.) і це був, за його власним зізнанням, одним із найщасливіших періодів. Попри те, що місто перебувало під німецьким контролем, режим був ліберальнішим і паростки українського життя були можливі. Щодо атмосфери, в якій доводилось працювати, Ю. Шерех зазначав: «Німецький гніт не міг не відчуватися, але це був гніт збоку. Ясний був вододіл – ми і вони, і ці вони були чужа й стороння сила. Не вимагалось вдавати, що ми – частина його, не треба було кривити душею, грати в «нашість» – може, найгірша риса радянської системи» [4, 374].

Інтелектуальними центрами Львова стали Літературно-мистецький клуб та місячник «Наші дні», який редагувала Марія Струтинська. Юрій Шерех зазначав, що «протинімецьких виступів не могло бути, але не було й ні одного протинімецького. Це була справді своєрідна інституція, яка заступала політичний фронт, академію науки мистецтв» [4, с. 432]. Григорій Костюк вважає, що саме в цьому виданні Ю. Шерех виявив свій не абиякий хист дослідника літератури та критика [5, с. 121]. Незважаючи на те, що формального зв'язку між Клубом і журналом не було, доповіді клубу знаходили шлях до журналу й таким чином ці два органи об'єднали всю творчу інтелігенцію Львова, «яка вважала за можливе забирати голос у межах легальних можливостей так званої Генеральної Губернії» [4, с. 424].

Крім згаданого журналу, виходило дві газети: «Львівські вісті», які були фактично німецьким органом, та «Краківські вісті», які редагував Михайло Хом'як. Юрій Шерех зазначав, що «газета була в українських руках. Загальноінформаційний матеріал вона мусіла містити з німецьких джерел, український матеріал був





чесний, але зовсім не газетного типу і цілком випадковий. Переважно це були довгі статті, часто з продовженнями в інших числах, багато з нього мало наукове значення, але було воно далеке від проблемности, живої дискусії, наболілости» [4, с. 423]. У «Краківських вістях» Ю. Шевельов опублікував кілька статей, зокрема «За українську літературну мову», «Література ґрунту і ґрунт літератури», рецензію на статтю С. Кокота «Доля українських письменників під більшовиками» й паралельно працював для літературно-мистецького щомісячника «Наші дні» («Три профілі: До перевидання праць наддніпрянських мовознавців у Львові», «Незаступна втрата: Василь Сімович – мовознавець», «Сила молодості: (Про київську драматичну студію)», «Сувора школа (Сто років з дня смерті Маркіяна Шашкевича)», «В світлі людських почуттів: Риси постсоветського літературного стилю» тощо). Деякі літературно-критичні статті були згодом неодноразово передруковані, зокрема «Театр Лесі Українки чи Леся Українка в театрі», «“Меч, труби, люття”. Про поезії Лазаря Барановича».

Потрапивши до Німеччини, Ю. Шевельов продовжує свою журналістсько-редакторську діяльність, зумовлену знову ж таки тим, що не було можливості працювати за фахом. Першою журналістською роботою в сталій редакції була праця в журналі «Дозвілля», головним редактором якого був Свирид Довгаль, а Юрій Шерех увійшов у провідну трійку редколегії разом з Іваном Майстренком. Ю. Шевельов зазначав, що видання виходило на німецькі гроші, але німці контролювали лише політичний напрям журналу. Головне призначення цього видання було «розважати, відволікати уяву виснаженого важкою працею робітника від тягара щоденщини» [6, с. 21]. Незважаючи на те, що можна було давати матеріал, який «показував вади комуністично-радянського режиму», журнал був «сурогатом солодоців, адже «жарт, посмішка, детектив, солодка ідилія були бажані найбільше» [6, с. 21]. Однак згодом редакторська політика видання змінилась у зв'язку з наступом Червоної армії – з аполітичного журналу «Дозвілля» перетворилось на орган німецької пропаганди. Ю. Шерех зазначав, що такого політизованого «Дозвілля» вийшло чотири чи п'ять номерів, але «беручи об'єктивно, – зазначав він, – те, чого, я спромігся оминати протягом усієї безконечно довгої війни – перетворення на німецького коляборанта, – тепер, на ці два місяці війни сталось» [6, с. 38].

Далі шлях Ю. Шевельова з Пляуена до Фюрта пролягав через Гофт та Бад-Кіссенген. У Фюрті він пробув 8 місяців до 20 березня 1946 р., де працював коректором у газеті «Час» (головний редактор Іван Кузеля). Під час своєї

роботи опублікував рецензію на Українсько-англійський словник (Регенсбург) «Неповажна спроба», однак упродовж 1946–1949 рр. у цьому виданні було опубліковано кілька літературно-критичних статей та рецензій Ю. Шереха, зокрема про театральну студію Й. Гірняка «Молодість, що вміє, старість, що може: (Театральна студія під проводом Йосипа Гірняка)», «Запізнені думки: (Замість рецензії на “Народнього Малахія” Миколи Куліша в театрі під мистецьким проводом В. Блавацького)», «У задушному повітрі: (Нотатки про українську підсоветську літературу)», «Поезія перевіреної романтики» (про поетичну збірку І. Багряного «Золотий бумеранг»), «А все-таки Шевченко був Шевченко!» (про книжку В. Петрова «Провідні етапи шевченкознавства», УВАН), «Голубий Дунай» (про роман О. Гончара), «Шабля і думка» (про роман У. Самчука «Юність Василя Шеремети»), «Хутір, революція, імперія, людина» (про трилогію У. Самчука «ОСТ»).

На початку 1946 р. у Мюнхені було відновлено празький Український вільний університет і Ю. Шевельова з 2 січня прийнято на посаду надзвичайного професора слов'янської філології. До речі, саме в цьому університеті 1949 р. він захистив докторську дисертацію на основі написаної ще у Харкові монографії «До генези називного речення».

Перед окупацією Пляуена Радянською армією шрифти журналу «Дозвілля» були вивезені Леонідом Полтавою та Леонідом Лиманом до Регенсбургу. Молоді письменники прагнули, скориставшись нагодою, закласти основу для розвитку української літератури, але через те, що вони «перед своєю експедицією взяли довідку від Свирида Довгала» [6, с. 59], якому належав журнал, шрифти відразу пішли на друк газети «Слово», отже, як зазначає Ю. Шерех, негайно потрібно було засновувати спілку письменників (див. прим. 4), створенню якій Ю. Шерех присвятив епіграму:

Полтава кашу заварив,  
А вийшов пишний розквіт МУРу...  
Так і нема в Полтави черенків...

Ну, що ж, в рукописах плекаємо літературу.

Але, попри гіркий іронічний тон цих рядків, МУР став без перебільшення одним із найзначніших мистецьких явищ в історії української літератури, а доба МУРу для Ю. Шереха, який був *spiritus movens* цього угруповання, його головним промотором (Г. Костюк) – найяскравішим періодом його літературно критичної діяльності, зокрема журналістської. Варто зазначити, що назва цього мистецького об'єднання належала саме Ю. Шевельову: спочатку була пропозиція назвати письменницьку організацію







Український мистецький рух, однак «скорочення такої назви давали неприємні звуково-семантичні асоціації – УМР, і я запропонував, – пригадає Ю. Шерех, – переставити складники, щоб вийшло МУР, що піддавався й осмисленню в асоціації зі словом мур, мовляв, щось фортецеподібне, щось непохитне» [6, с. 60]. Діяльності та програмі МУРу в спогадах Ю. Шевельова відведено центральне місце, а значним доповненням цієї інформації є окремі літературознавчі статті («Стилі сучасної української літератури на еміграції», «Українська еміграційна література в Європі 1945–1949», «МУР і я в МУРі»).

МУР видавав три збірники літературної критики та поезії: два перші номери приватно підготував Микола Шлемкевич, а третє число, присвячене літературним творам і конкретній літературній критиці, Михайло Борецький. Однак вершинним явищем видавничої практики МУРу став саме журнал «Арка» – місячник літератури, мистецтва й критики, чий «стандарт і змістом й оформленням, за яке відповідав Яків Гніздовський, – ледве чи перевершений і в пізніші роки. Рівень цих журналів далеко перевищував усе, що виходило в ті роки на еміграції» [6, 63].

З'явилося це видання в середовищі демократизованих націоналістів під початковою назвою «Грань» і формально мало бути додатком до газети «Українська трибуна», що виходила в Мюнхені. Однак керівництво цього угруповання, розуміючи, що самостійно їм не вдасться створити літературно-мистецький журнал високої якості, звернулось по допомогу до МУРу. Було узгоджено такий склад редколегії: Б. Нижанківський (секретар редакції), З. Гарнавський з «Української трибуни», а МУР мали представляти В. Домонтович, Ю. Косач, Ю. Шерех. Головного редактора не призначали, але його обов'язки мав виконувати В. Домонтович. У. Самчук відразу визначив головні засади співробітництва МУРу з цим виданням: аполітичність журналу, співпраця з МУРОм як цілістю та право вето МУРу. Перше число «Арки» вийшло у черні 1947 р., а на обкладинці було зазначено, що журнал є додатком до «Української трибуни», який «виходить у співпраці з видавничою комісією МУРу». Оздоблював обкладинку стилізований образ арки за мотивами брами Заборовського [7, с. 149].

Згодом, через незлагоджену роботу редакції, стало очевидно, що стиль праці потрібно змінити. Юрій Шевельов зазначав, що до нього звернулись Ігор Костецький та секретар «Української трибуни» Микола Глобенко з пропозицією очолити роботу над журналом, який би міг «відновити літературний процес» [3, с. 151], і саме це стало початком нової реформованої «Арки», яка вже

фактично не була додатком до «Української трибуни», а стала друкованим органом МУРу й називалась «Місячник. Журнал літератури, мистецтва і критики». Секретарем редакції було обрано Ярослава Славутича, а Яків Гніздовський став автором нової монументальної обкладинки, яка передавала концепцію «Арки» – відкривати шляхи до світів близьких і далеких, адже «Символічна арка «Арки», намальована на обкладинці журналу, [...] була якоюсь мірою відкрита для руху стилів і ідей на Захід і в історію» [7, с. 153].

Увесь тягар роботи над журналом ліг на плечі Ю. Шереха. Іронізуючи, він називав себе «малим самодержавцем» видання, але це мало колосальні, з огляду на повоєнні умови, результати, адже в журналі було здійснено спробу, за висловом Ю. Шевельова, «повернення до давніх розквітів своєї культури і до Європи».

Соломія Павличко, досліджуючи дискурс українського модернізму, наголошує на тому, що МУР став цілою епохою, а головне його завдання полягало в тому, щоб завоювати авторитет у світовому мистецтві [8, с. 281]. Реалізації цієї мети сприяла позиція головного редактора, який визначав Україну як модерну націю – націю європейську, а не етнографічну й саме тому «журнал мав характер не народницький, національно зорієнтований чи ізоляціоністський, а скоріше навпаки – модерний, інтелектуальний, естетський і позапартійний [8, с. 289–304]. Про свою роботу Ю. Шерех зазначав: «мені особисто праця у реформованій «Арці» приносила радість. Зусиль треба було багато, журнал поглинав майже весь мій час. Але – наслідки винагороджували. Ніхто, справді, як домовлено, не втручався в те, що я робив, – ні з «Української трибуни», ні з МУРу, я відповідав за все перед своїм сумлінням. Реакція читачів була позитивна, журнал своїм культурним рівнем випередив інші українські періодичні видання і наближався до кращих німецьких» [7, с. 153].

На відміну від політичної кон'юнктури, яку продукував соцреалізм на теренах радянської України, «Арка», яка втілювала світобачення МУРу, живлячись гаслами «вітаїзму», «психологічної Європи» та «азіатського ренесансу» [9, с. 6], стояла на високих мистецько-естетичних засадах і на її сторінках першість належала сучасній літературі та мистецтву. Юрій Шерех зазначав, що історія цікавила лише в дискусіях навколо неї, а не у повтореннях. Значна увага у виданні приділялась «висвітленню живих або живущих процесів сучасної культури у чужих країнах – у формі перекладів, обговорень, хроніки. Це завдання не було легке. Німеччина в ті роки не була країною, відкритою для всіх інших, – це тривала чистка від нацизму, кордони





були здебільше замкнені» [7, с. 152]. Також потрібно пам'ятати про те, що роки воєнного лихоліття та перше п'ятиріччя після капітуляції гітлерівської Німеччини називають «Ерою переміщених осіб» [10] і саме для цих переміщених осіб найперше готувався цей часопис.

Загалом оновленої «Арки» вийшло п'ять чисел, а підготовлене шосте число не було надруковано через грошову реформу. Редакція планувала номери таким чином, щоб «присвячувати більшу частину кожного другого числа журналу якійсь окремій темі, даючи різні наświetлення її. З виданих чисел журналу в одному числі такою темою було мистецтво Юрія Нарбути, в другім – українська культура XVII сторіччя, в третім – література й мистецтво католицьких течій у сучасній Франції» [7, с. 152]. Прагнучи розширити горизонти видання, Ю. Шерех звертався до західних діячів культури, зокрема, маючи намір приурочити одне число «Арки» екзистенціалістичній Франції, писав до Ж.-П. Сартра, прохаючи порад і матеріалів, але, на жаль, відповідь не отримав.

Ключовим моментом у становленні реформованої «Арки» стала співпраця головного редактора з художником Яковом Гніздовським, який відповідав за графічне оформлення журналу. Шерех зізнається, що кожному сторінку вони «монтували разом, баянс сторінок як мистецьких об'єктів був теж під його пильним поглядом. У всьому панував його стиль – лаконічний, стриманий, чужий орнаменталізації й надмірові, спартанський. Не було нічого зайвого, примітивного, розрахованого на дешевий ефект» [7, с. 154]. Водночас, завдяки такій копіткій роботі художника, «ще перед тим, як читач починав читати журнал, він уже бачив, що це не просто журнал, він уже бачив, що це – свято» [7, с. 154]. Варто зазначити, що Ю. Шевельов дуже пишався цією співпрацею, а про його пієтет до Я. Гніздовського свідчить стаття «Зустрічі з Гніздовським», вперше опублікована 1991 р.

Літературно-критичні статті тих років Ю. Шереха були великою мірою зумовлені програмою МУРУ – відновлення українського національного мистецтва та спрямування літературного процесу, однак основним імпульсом до їх написання був пошук «національно-органічного стилю» (за Ю. Шерехом), що включав у себе використання фольклорних мотивів, елементів синтезу історичної стилізації з національною ідеєю на кшталт барокової козакоманії Юрія Нарбути або візантизму Петра Холодного-молодшого [6, с. 97]. Саме в цьому ключі написані статті «Без мегалевих слів і без зітхань даремних» (про поезію О. Теліги), «Етюди про «незрозуміле» в літературі»: (про поезію В. Барки), «Року Божого 1946: За-

мість огляду українського письменства 1946 р.» (скорочена доповідь на II з'їзді МУРУ), «Не для дітей», «Історія Едварда Стріхи», «Колір нестримних палахтінь: («Вертеп» Аркадія Любченка)». До речі, у м. Ульмі 1949 р. світ побачила перша збірка публіцистики Ю. Шереха «Думки проти течії», яка містила один із найблискучіших есеїв автора «Над озером. Баварія» та полемічну статтю «Донцов ховає Донцова», які присвячені критиці провінційного мислення.

Ю. Шерех зазначав: «Статті мої на літературні теми мали успіх у інтелігентного читача, редактори просили їх до своїх журналів і газет, не було випадків відмови від друкування їх, автори домагалися, щоб я про їхні твори написав. Критерії й стандарти літературної критики не були високі серед МУРівців, а ще нижчі серед не-МУРівців. Тож не дивно, що я почав виходити на становище провідного критика» [6, с. 100]. Без перебільшення, літературно-критичні публікації Ю. Шереха цього періоду є класикою історії української літератури та публіцистики, адже «значна частина цих статей становить самостійний інтерес, далеко триваліший ніж ті часописи, на шпальтах яких вони вперше з'явилися» [2, с. 31].

**Висновки.** Незважаючи на те, що Ю. Шевельов справою свого життя вважав дослідження в царині славістики, журналістика та редакторська робота стали поштовхом до появи Юрія Шереха – одного з найвидатніших модерних есеїстів України. Отже, масштаб постаті Ю. Шевельова, інтенсивність його інтелектуальних пошуків та цілеспрямоване прагнення модернізувати українську культуру, беручи за орієнтири культурно-мистецькі традиції «розстріляного відродження», автобіографічні спогади Ю. Шереха є безцінним джерелом як для вивчення історії української журналістики та літературної критики, так і для осягнення творчої лабораторії автора.

#### Список літератури

1. *Український палімпсест*. Оксана Забужко в розмові з Ізою Хруслінською; [пер. з польської Д. Матіяш; за ред. І. Андрусяка, О. Забужко]. – К. : КОМОРА, 2014. – 408 с.
2. *Шевельов (Шерех) Ю. В.* Матеріали до бібліографії / упоряд. : А. Даниленко, Л. Чабан. — Нью-Йорк: УВАН, 1998. – 200 с.
3. *Шерех Ю. В.* Пороги і запоріжжя : Література. Мистецтво. Ідеології: в 3 т. – Т. 1 / Ю. В. Шерех. – Харків : Фоліо, 2012. – 571 с.
4. *Шерех Ю. В.* Я – мене – мені... (і докруги). Спогади. 1. В Україні / Ю. В. Шерех. – Харків : Фоліо, 2012. – 475 с.
5. *Костюк Г.* Зустрічі і прощання. Спогади у двох книгах. Кн.2. / Григорій Костюк; [передм. М. Жулинського]. – К. : Смолоскип, 2008. – 512 с.
6. *Шерех Ю. В.* Я – мене – мені... (і докруги). Спо-





гади. – 2. В Європі / Ю. В. Шерех. – Харків : Фоліо, 2012. – 316 с.

7. Шерех Ю. В. Пороги і запоріжжя : Література. Мистецтво. Ідеології: в 3 т. – Т. 3 / Ю. В. Шерех. – Харків : Фоліо, 2012. – 410 с.

8. Павличко С. Теорія літератури / Соломія Павличко ; [упоряд. В. Агеєва, Б. Кравченко]. – [2-ге вид.]. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2009. – 679 с.

9. «АРКА» 1947–1948 : Журнал літератури, мистецтва і критики : Бібліогр. покажчик змісту; [уклад. Н. В. Казакова за участю Н. В. Монахової та Д. В. Матіяш ; авт. вступ. ст. В. Є. Панченко]. – К. : Вид. дім «КІМ Академія», 2003. – 52 с.

10. Сидоренко Н. «Європейська журналістика» Юрія Шевельова [Електронний ресурс] / Н. Сидоренко. – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/1586/43/>. – Дата доступу: 31.07.2016.

#### References

1. *The Ukrainian Palimpsest. Conversations of Oksana Zabuzhko and Iza Chruslinska*, in Andrusjak, I. & Zabuzhko, O. (Ed.), KOMORA, Kyiv, 2014, 408 p.

2. *Shevelov* (Sherekh), Yu. V. (1998), *Bibliographical Materials*, in Danylenko, A. & Chaban, L. (Ed.), *Ukrainian Academy Of Arts And Sciences In The U.S.*, New York, 200 p.

3. *Sherekh*, Yu. V. (2012), *The Rapids and Lands Beyond the Rapids: Literature, Art, Ideologies* : In *Tree Volumes*, vol. 1, Folio, Kharkiv, 571 p.

4. *Sherekh*, Yu. V. (2012), *I – Me – To Me... (And Around). Memories 1*. In *Ukraine*, Folio, Kharkiv, 475 p.

5. *Kostjuk*, H. (2008), *The Meetings and Partings. Memories In Two Volumes*, vol. 2, Smoloskyp, Kyiv, 512 p.

6. *Sherekh*, Yu.V. (2012), *I – Me – To Me... (and Around). Memories 2*. In *Europe*, Folio, Kharkiv, 316 p.

7. *Sherekh*, Yu. V. (2012), *The Rapids and Lands Beyond the Rapids: Literature, Art, Ideologies: In Tree Volumes*, vol. 3, Folio, Kharkiv, 410 p.

8. *Pavlychko*, S. (2009), *The Theory of Literature*, *Vydavnytstvo Solomiyi Pavlychko «Osnovy»*, Kyiv, 679 p.

9. «АРКА» 1947–1948 : *Zhurnal Literaturny, Mystetstva i Krytyky* [«АРКА» 1947-1948 : *The Magazine of Literature, Art and Criticism*] (2003), *Vyd. dim «KIM Akademiya»*, Kyiv, 52 p.

10. *Sydorenko*, N. (2016), “The European journalism of Yuriy Shevelov”, available at: <http://vuzlib.com/content/view/1586/43/> (accessed: 31.07.2016)

#### Примітки

1. Тлумачення своїх псевдонімів Ю. Шевельов подає в статті «Юрій Шерех (1941–1951) (Матеріали до біографії)», що дає змогу простежити кристалізацію світогляду автора.

2. Ю. Шерех зазначав: «У «Новій Україні» він мав бути завідувачем відділу культури. [...] Та з цього нічого не вийшло. Від 12 грудня, п'ять днів від народження «Нової України», він заслаб, три місяці провів у ліжку, а тоді вирушив із харківських руїн на Захід» [4, с. 356].

3. «Перед тим Петров був у Кременчуці, від червня 1942 року, і це саме там він почав готувати перше число журналу. Воно вийшло в жовтні, слідом за ним з'явилося друге; третє друкувалося вже в час після сталінградського відступу німців, і весь його наклад був знищений при наближенні фронту. Четверте і останнє число журналу вийшло вже після евакуації Харкова, здається, в Кіровограді» [4, с. 381].

4. Промовисті штрихи до культурно-мистецького життя «планети ДІ-ІІІ» знаходимо у спогадах Г. Костюка: «Люди творчого неспокою – здібні, освічені й допитливі – не зважали на, здавалось би, безоглядно похмурий час, на своє неозначене становище переміщених осіб, на матеріальні злидні: керуючись інстинктом живих істот, вони сходилися, дискутували і думали не про свої злидні, а про велике й універсальне в житті людей цілого світу. [...] В коло їхніх зацікавлень потрапляло все, що хвилювало тоді розбурханий війною західноєвропейський, головню філософський, мистецький і літературний світ. Дискутуючи над цими проблемами, [...] накреслюючи свої умоглядні схеми, вони пробували знайти там місце і для української літератури та мистецтва» [5, с. 183].

#### Загоруйко Н. А.

**Журналистская деятельность Юрия Шереха сквозь призму автобиографических воспоминаний «Я – меня – мне... (и вокруг)»**

В статье исследована журналистская деятельность Юрия Шереха по автобиографическим воспоминаниям «Я – меня – мне... (и вокруг)». Проанализировано сотрудничество ученого с печатными изданиями того времени и выяснены особенности функционирования украиноязычной прессы в течение 1941–1948 гг. Особое внимание сосредоточено на изданиях организации украинских писателей МУР, в частности журнала «Арка», главным редактором которого был Ю. Шерех.

Указано, что, несмотря на то, что Ю. Шевелев делом своей жизни считал исследования в области славистики, журналистика и редакторская работа стали толчком к становлению Юрия Шереха – одного из величайших современных эссеистов Украины.

Учитывая масштаб фигуры Ю. Шевелева и интенсивность его интеллектуальных поисков, автобиографические воспоминания Ю. Шереха являются бесценным источником как для изучения истории украинской журналистики и литературной критики, так и для постижения творческой лаборатории автора.

**Ключевые слова:** автобиографические воспоминания; публицистика; история журналистики; организация украинских писателей МУР.

